

EYYÜBİZÂDE MUSTAFA

Mustafâ b. Yûsuf b. Murâd
el-Mostârî el-Bosnevî
(ö. 1119/1707)

Müderris,
Mostar müftülerinden.

uzun dikdörtgen ahşap panolardır. Bu panolar frizler halinde, bilhassa türbelerin yüksek kısımlarında bir kuşak meydana getirir. Ahşap panoların ve alçı tezyinatın temelini geometrik ve geçmeli bitkisel motiflerin oluşturduğu görülmektedir. Bunların dışında daha çok türbe pencerelerinde rastlanan renkli camlar da dikkat çeken süsleme unsurlarındandır.

Eyyübî el sanatlarının günümüze kalan ürünleri arasında en önde gelenler ahşap ve madenî eserlerdir. Az sayıda örnek bulunmakla birlikte el sanatlarında da mimari tezyinatta görülen kendine has özelliklerle Zengî tesirinin ve mahallî anlayışların karışması söz konusudur. Ahşap sanatı sandukalar, kapı-pencere kanatları, dolaplar ve diğer bina içi teşhizat örnekleriyle temsil edilmekte ve bunlar arasında da özellikle İmam Şâfiî'nin 574 (1178-79) tarihli sandukası ile yine aynı türbede bulunan diğer ahşap eşya ve Halep'teki Zengîler'e ait Hallâviyye Medresesi'nin 595 (1198-99) tarihli ahşap mihrabı büyük değer taşımaktadır. Aynı şekilde el-Melikü's-Sâlih Necmeddin Eyyüb'un türbesindeki bir çift kapı kanadı ile diğer ahşap eşya da en önemli örnekler arasında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

J. Sauvaget — M. Ecorchard, *Les Monuments ayyubides de Damas*, Beirut 1938-50; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mısr ve evliyâ'ü-he's-şâlihin*, Kahire 1971-76, I, 21-22, 27, 379; II, 150-157; R. S. Humphreys, *From Saladin to the Mongols: The Ayyubids of Damascus 1193-1260*, New York 1977; K. A. C. Creswell, *The Muslim Architecture of Egypt*, New York 1978, s. 1-103; G. Mitchell, *Architecture of the Islamic World*, London 1984, tür.yer.; P. M. Holt, *The Age of the Crusades*, Essex 1986, s. 46-82; J. Hoag, *Islam*, Stuttgart 1986, s. 79-93; E. Baer, *Ayyubid Metalwork with Christian Images*, Leiden 1989; M. Lauffrey, "Un Madrasa ayyubide de la Syrie du nord", *Annales archéologiques de Syrie*, III/1-2, Şam 1953, s. 49-66; A. Abel, "La Citadelle ayyubide de Bosra Eski Cham", a.e., VI (1956), s. 95-138; J. Sourdel-Thomine, "Les anciens lieux de pèlerinage damascain d'après les sources arabes", *Bulletin d'études de Damascus*, XIV/4, Şam 1959, s. 65-85; Âdil Necm Abv, "el-Medrese fi'l-'imâreti'l-Eyyûbiyye fi Süriyâ", *el-Havliyyâtü'l-eşeriyetü'l-'Arabîyyetü's-Süriyye*, XXIV/1-2, Dimaşk 1974, s. 75-99; S. D. Goitein, "Urban Housing in Fatimid and Ayyubid Times", *St.I*, XLVII (1978), s. 5-25; R. Ellenblum, "Who Built Qalat al Subayba", *Dumbarton Oaks Papers*, XLIII, Washington 1981, s. 103-112; R. Amitai, "Notes on the Ayyubid Inscriptions at al-Subayba Qalat Nimrud", a.e., s. 113-119; J. Feeneu, "Fortress on the Mountain", *Aramco World*, XLIV/2, Washington 1993, s. 32-39.

A. ENGİN BEKŞAÇ

1061 (1651) yılında Bosna-Hersek'in Mostar kasabasında doğdu. Memleketinde Şeyh Yuyo İakabıyla meşhur oldu. Osmanlı ilim muhitinde Mustafa-yı Mostârî diye tanındı. İlk öğrenimini Mostar'da yaptı. Babası Yûsuf Efendi'den ve memleketinin diğer âlimlerinden ders aldı. 1088 (1677) yılında İstanbul'a gitti, Sahn-ı Semân Medresesi'nde dört yıl yüksek tahsil gördü. Hocaları arasında Molla Sâlih, Tireli Karabekir ve Arapzâde gibi devrin ileri gelen âlimleri de vardı. Mezun olup mülâzemetini tamamladıktan sonra müderris oldu. İstanbul'daki bazı medreselerde ders okuttu, ayrıca dönemin devlet adamlarından Abdurrahman Paşa'nın oğlu Abdullah'a dört yıl özel hocalık yaptı; bir eserini de bu seçkin öğrencisi için yazdı. İstanbul'da kaldığı on beş yıl içinde diğer ilmî çalışmaları yanında altmış kadar kitabı kendisi için istinsah etti. İlk on eserini de İstanbul'da yazan Eyyübîzâde bütün bu çalışmalarıyla Osmanlı ilim muhitinde takdir ve itibar gördü. Osmanlı âlimlerinden Cârullah Veliyyüddin Efendi onu medrese arkadaşı olarak anmıştır (*Keş-fü'z-zunûn*, II, 1657).

1104 (1692) yılında Mostar Müftüsü Hasan Efendi vefat edince Mostar halkı Eyyübîzâde'yi müftü seçti ve Mostar'a davet etti. Bu davet üzerine kendisini alıkoymak isteyen dostlarına, "Ben Hersek tarafından rahmet kokusu alıyorum" diyerek memleketine döndü. Mostar'da müftülük görevi yanında Karagöz Bey Medresesi ve diğer medreselerde ders verdi. Böylece hayatının son on beş yılını memleketinde geçiren Eyyübîzâde ilmî ve sosyal alandaki verimli çalışmalarını Mostar'da yapmış ve eserlerinin çoğunu orada yazmıştır.

Eyyübîzâde 15 Rebiülâhîr 1119 (16 Temmuz 1707) tarihinde vefat etti. Ölümüyle ilgili olarak bazı kaynaklarda yer alan 1110 (1698) tarihi doğru değildir. Mostar'daki Müslümanlar Mezarlığı'nda bulunan kabri halkın ziyaretgâhı olmuştur; bu ilgi günümüzde de devam etmektedir. 1247'de (1831) Ali Paşa Rızvanbegoviç tarafından mezarının üzerine bir

türbe yaptırılmıştır. Hayatı, şahsiyeti ve faaliyetlerine dair kaynaklarda farklı bilgi ve nakillere rastlandığı gibi halk arasında da hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Onun eğitim ve öğretim konusunda yaptığı çalışmalar sayesinde Mostar bölgesinin en tanınmış kültür ve eğitim merkezi olmuştur. Ölümünden sonra da şehirde ilmî silsilesi kendisine bağlanan birçok ilim adamı yetiştirmiştir. Eyyübîzâde Mostar'da kendi kitaplarıyla bir vakıf kütüphanesi kurmuş, fakat son zamanlarda buradaki kitaplar dağıtılarak bir kısmı Saraybosna, Zagreb ve Bratislava gibi çeşitli yerlerdeki kütüphanelere taşınmıştır.

Bursalı Mehmed Tâhir, Eyyübîzâde'nin biyografisini kayınbiraderi ve öğrencisi olan Opiyaç İbrâhim b. İsmâil el-Mostârî'nin *Menâkıbü'l-fâzıl el-muḥakkık Muştafâ b. Yûsuf el-Mostârî* adlı eserinden (bk. Mehmed Handžić, *el-Cevherü'l-esnâ*, s. 30) naklen ve "Mustafa-yı Mostârî" başlığıyla verir. Mehmed Handžić de *el-Cevherü'l-esnâ* isimli eserinde onun biyografisini Opiyaç İbrâhim Efendi'nin adı geçen eserinden istifade ederek yazmıştır.

Eserleri. Eyyübîzâde Mustafa Efendi çoğu şerh ve hâşiye mahiyetinde olmak üzere çeşitli alanlarda çok sayıda eser yazmıştır. A) Felsefe ve Kelâm. 1. *Şerhu İlsâgüci* (İstanbul 1316). Esîrüddin el-Ebherî'nin klasik mantığa dair *İlsâgüci* adlı eserinin şerhidir. Müellifin bugüne kadar basılmış olan tek eseri budur. 2. *Hâşiye 'ale'l-Fevâ'idü'l-Fenâriyye*. Molla Fenârî'nin *İlsâgüci*'yi şerheden *el-Fevâ'idü'l-Fenâriyye* adlı eseri üzerine yazılmış notlardır. Yazma bir nüshası Zagreb'de Hırvat İlimler ve Sanatlar Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunmaktadır (Orientalni Zavot Hrvatske Akademije Znanosti Umjetnosti, nr. 198). 3. *eş-Şerhu'l-cedîd 'ale's-Şemsîyye fi'l-manḥik*. Necmeddin el-Kâtibî'nin *eş-Şemsîyye* adlı eserinin yeni bir şerhidir. Süleymaniye (Lâleli, nr. 2662) ve Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey (nr. 793) kütüphanelerinde birer nüshası mevcuttur. 4. *Tavziḥu'l-manḥik ve'l-keḷâm*. Teftâzânî'nin *Tehzîbü'l-manḥik ve'l-keḷâm* adlı eserinin şerhidir. Eyyübîzâde'nin 1118'de (1706) yazdığı bu eser onun son telifi olup müellif nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'ndedir (Orientalni Institut u Sarajevu, nr. 4668). 5. *Hulâşatü'l-âdâb*. Öğrenci iken yazdığı bir eser olup Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kü-

tüphanesi'nde bir nüshası mevcuttur (nr. 1766). Müellif bu eserini daha sonra eş-Şerhu'l-muhtasar 'alâ Hülâsati'l-âdâb ve eş-Şerhu'l-muhtavvel 'alâ Hülâsati'l-âdâb adlarıyla iki defa şerhetmiştir. İkinci şerhin müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 3855). 6. Şerhu'r-Risâleti's-Semerkindiyye fi'l-âdâb. Şemseddin es-Semerkindî'nin meşhur risâlesinin şerhi olup Bratislava'da bir nüshası mevcuttur (Univerzitná knižnica, TF. 119). 7. Hâşiye 'alâ Şerhi Mes'ûd er-Rûmî 'ale'r-Risâleti's-Semerkindiyye. Ebû'l-Kâsim b. Ebû Bekir es-Semerkindî'nin Ferâ'idü'l-fevâ'id adlı eserinin Kemâleddin Mes'ûd b. Hüseyin eş-Şirvânî er-Rûmî tarafından yapılan şerhi üzerine Eyyûbizâde'nin notlarındandır. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 3974). 8. Hâşiye 'alâ Şerhi Molla el-Hanefî 'alâ Âdâbi'l-'Adu-diyye. Aduddüdin el-İcî'nin Âdâbü'l-bahş adlı risâlesinin Molla Hanefî et-Tebrizî tarafından yapılan şerhi üzerine notlardır. Eserin müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde mevcut olup (nr. 3987) aynı kütüphanede ikinci bir nüshası daha vardır (nr. 3915). 9. Hâşiye 'ale'l-Fevâ'idü'l-Mîriyye fi'l-âdâb. Molla Hanefî şerhi üzerine Mir Ebû'l-Feth Tâcüssaîdî tarafından yazılmış hâşiye notları olmalıdır. 10. Hâşiye 'alâ Şerhi's-Seyyid eş-Şerif 'alâ Âdâbi'l-'Adu-diyye (Osmanlı Müellifleri, II, 32; Mehmed Handžić, el-Cevherü'l-esnâ, s. 182). 11. Bedrü'l-me'âlî fi Şerhi Bed'î'l-emâlî. Üşî'nin el-Emâlî adıyla bilinen akaide dair el-Kaşıdetü'l-lâmiyye'sinin şerhidir. Bir nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunmaktadır (nr. 3524/1). 12. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Kaşıdetü'l-lâmiyyeti'l-Karabâğî. İznik'te müderrislik yapmış olan Osmanlı âlimlerinden Muhyiddin Muhammed b. Ali el-Karabâğî'nin el-Kaşıdetü'l-lâmiyye'ye yazdığı şerh üzerine Eyyûbizâde'nin notlarıdır. Bir nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde mevcuttur (nr. 3524/2).

B) Dil ve Edebiyat. 1. el-Fevâ'idü'l-'Abdiyye. Zemahşerî'nin nahiv ilmine dair Ünûmüze adlı eserinin şerhi olup öğrencisi Abdullah için kaleme almıştır. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndedir (nr. 1563). 2. Şerhu 'Avâmîl-i-Cürcânî. Abdülkâhir el-Cürcânî'nin el-'Avâmîl-i-mî'e adlı eserinin şerhi olup Süleymaniye Kü-

tüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır (Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1906, vr. 79-103; Kasıdecizâde Süleyman Sırrı, nr. 700, vr. 97-127). 3. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-'İşâm 'ale'r-Risâleti'l-'Adu-diyye fi'l-vaz'. Aduddüdin el-İcî'nin eserine İsmâüddin el-İsferâyînî tarafından yazılmış şerh üzerine notlardır. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde mevcuttur (nr. 3957). 4. Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Herevî 'alâ Muhtasari'l-Me'ânî. Teftâzânî'nin Telhîşü'l-Miftâh'a yazmış olduğu muhtasar şerhine Ahmed b. Yahyâ b. Muhammed el-Herevî tarafından yazılan hâşiye üzerine notlarıdır. Bir nüshası, Mostar'da bir kilise kurumu olan Franyevaçki Samostan'daki kütüphanede mevcuttur (nr. 60). 5. Hâşiye 'alâ Dîbâceti'l-Muhtasar fi'l-Me'ânî. Muhtasarü'l-Me'ânî'nin giriş bölümüne yazılmış notlardan ibarettir. Bir nüshası Zagreb'deki Hırvat İlimler ve Sanatlar Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunmaktadır (nr. 446). 6. Hülletü'l-Manzûmeti's-Şâhidîyye. Şâhidî İbrâhim De-de'nin Tuhfe-i Hüsâmî adlı Farsça-Türkçe manzum sözlüğünün şerhidir. Müellif nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde (nr. 4365), ikinci bir nüsha da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 635) mevcuttur.

C) Fıkıh ve Fıkıh Usulü. 1. Miftâhu'l-huşûl fi şerhi Mir'âtü'l-uşûl. Molla Hüsrev'in Mir'âtü'l-uşûl adlı eserine henüz öğrenci iken yazdığı bir şerh olup bu eseriyle zamanındaki âlimlerin takdirini kazanmıştır. Eserin müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 3871), diğer nüshaları Süleymaniye (Süleymaniye, nr. 561; Hamidiye, nr. 440), Nuruosmaniye (nr. 976, 977) ve Râgıb Paşa (nr. 393) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 2. Fetihu'l-esrâr. Celâleddin el-Habbâzî el-Hucendî'nin el-Muğnî fi usûli'l-fıkh adlı eserinin şerhidir. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 4027), ikinci bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hâlet Efendi, nr. 146) mevcuttur. 3. Muhtecebü'l-huşûl fi şerhi Mün-tehabî'l-uşûl. Hüsameddin el-Ahsike-sî'nin el-Müntehab fi usûli'l-mezheb adlı eserinin şerhidir. Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndeki (nr. 3858) müellif nüshasında bu ismi taşıyan eser biyografik kaynaklarda Müntehebü'l-uşûl adıyla verilmektedir (Hediyyetü'l-'ârifin, II, 443; Osmanlı Müellifleri, II, 31). Eserin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Celâl Ökten, nr. 131).

4. Lübbü'l-ferâ'iz. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 3860/1). Müellif bu eserini daha sonra dokuz gün-de telif ettiğini söylediği Şerhu Lübbi'l-ferâ'iz adlı bir eserle şerhetmiştir. İkinci eserin müellif nüshası da Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndedir (nr. 3860/2). 5. Şerhu'r-Risâleti'n-Nesefiyye fi'l-ferâ'iz. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan (nr. 3860/3) eserin hangi Nesefî'nin ferâiz konusundaki risâlesinin şerhi olduğu belirtilmemiştir.

Eyyûbizâde'nin bunlardan başka Ne-fâ'isü'l-mecâlis fi'l-va'z adlı eseriyle bir de dua mecmuası bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1657; Murâdî, Silkü'd-dü-
rer, IV, 218-219; Hediyyetü'l-'ârifin, II, 443;
İzâhu'l-meknûn, I, 339; II, 524; Osmanlı Mü-
ellifleri, II, 30-32; S. Başıoğlu, Bošnjaci i Herce-
govci u Islamskoj Književnosti, Sarajevo 1912,
s. 118-123; Mehmed Handžić, el-Cevherü'l-es-
nâ ft terâcimi 'ulemâ'i ve şu'arâ'i Boşna, Ka-
hire 1349/1929, s. 30, 179-182; a.mlf., Knji-
ževni rad bosansko-hercegovačkih muslimana,
Sarajevo 1934, s. 22-24, 71, 74, 105; Brockel-
mann, GAL Suppl., I, 842; II, 259, 317; Zirikli,
el-A'lam, VIII, 148; Kehhâle, Mu'cemü'l-mu'el-
lîfin, XII, 291; H. Şabanović, Književnost muslim-
ana BiH na orijentalnim jezicima, Sarajevo
1973, s. 390-410; M. Zdravlović, "Prilog poz-
navanju djela Šejha Juje", Hercegovina, I,
Mostar 1981, s. 119-137; Amir Lyubović, "Na
marginama rukopisnih djela Mustafe Ejubovi-
ća (1651-1707)", a.e., IV, Mostar 1984, s. 225-
238; M. Jahić, "Rukopisna djela Šejh Juje u
Gazi Husrevbegovoj biblioteci", Anali Gazi
Husrevbegova Biblioteka, XI-XII, Sarajevo 1985,
s. 39-54.

AMIR LJUBOVIĆ

EYYÜBİZÂDE MEHMED

(ö. 1128/1716)

Müderris, hattat ve kemankeş.

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed olup Eyyûbzâde lakabıyla meşhur olmuş-
tur. Medrese tahsilinden sonra zamanı-
nın âlimlerine muîdlik ve çeşitli medre-
selerde müderrislik yaptı. Sırasıyla 1105'-
te (1694) Çoban Çavuş, ertesi yıl Hızır Çe-
lebi, 1109'da (1697) Molla Kırîmî ve üç
yıl sonra da Molla Gürânî medreseleri-
ne müderris oldu. 1115'te (1703) Şeyhü-
lislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin Edir-
ne'deki vakıflarının müfettişliğine geti-
rildiyse de Feyzullah Efendi'nin aynı yıl
katledilmesinden sonra görevi ibtidâ-i
dâhil derecesiyle Zeynî Çelebi Medrese-
si müderrisliğine indirildi. Ertesi yıl va-